

Voor u gelezen in 2020

Samenvattingen van actueel internationaal wetenschappelijk onderzoek

www.kenniscentrumbegrijpendlezen.nl

Maat, de, P. (2020). Hoe goed zijn 12-16-jarigen in het beoordelen of webteksten geschikt zijn voor een schoolopdracht. In A. Kraal (Ed.), *Voor u gelezen in 2020. Samenvattingen van actueel internationaal wetenschappelijk onderzoek* (pp. 25-31). Rotterdam: Kenniscentrum Begrijpend Lezen

Hoe goed zijn 12-16-jarigen in het beoordelen of webteksten geschikt zijn voor een schoolopdracht?

Door Paul de Maat, *CED-Groep*

Voor u gelezen:

Macedo-Rouet, M., Potocki, A., Scharrer, L., Ros, C., Stadtler, M., Salmerón, L., & Rouet, J.-F. (2019). How good is this page? Benefits and limits of prompting on adolescents' evaluation of web information quality. *Reading Research Quarterly*, 54(3), 299-321. doi:10.1002/rrq.241

Informatie en nieuws komen via allerlei kanalen op ons af: via televisie, sociale media, kranten, websites enzovoort. Bekend is dat die informatie niet altijd betrouwbaar of relevant is. Burgers hebben er daarom belang bij zelf informatie te kunnen beoordelen en dit geldt zeker voor adolescenten, die veel tijd besteden aan het consumeren van informatie via hun mobiele telefoon. Hoe goed kunnen adolescenten webteksten evalueren? Om hier meer over te weten te komen deden Macedo-Rouet en haar collega's twee experimenten waarbij ze leerlingen webteksten voorlegden waar iets aan mankeerde: (1) het onderwerp sloot niet aan, (2) de tekst was moeilijk leesbaar, (3) de schrijver was niet deskundig, of (4) de tekst was te oud. Zij vroegen de leerlingen te beoordelen of de tekst geschikt was om de inhoud ervan te gebruiken voor een presentatie. In het eerste experiment beantwoordden leerlingen deze vraag op een schaal van 0-7 waarna ze hun beoordeling schriftelijk toelichtten. In het tweede experiment volgde na het lezen eerst een gesprek waarin de leerlingen gevraagd werd hun oordeel te geven over de geschiktheid van de teksten. Daarna vulden ook zij een

beoordelingsformulier in (0-7), maar dat had deze keer bij elke tekst vier specifieke vragen, waarbij elke vraag gericht was op een van de vier mogelijke gebreken van de tekst. In het eerste experiment bleken leerlingen niet goed in staat de zwakheden van de teksten te ontdekken. In het tweede experiment konden ze dit veel beter. De onderzoekers geven op grond van deze bevindingen een aantal suggesties om leerlingen te onderwijzen in het evalueren van webteksten.

Eerder onderzoek naar webteksten evalueren door adolescenten

Onderzoek naar de evaluatievaardigheden van adolescenten is al eerder gedaan, waarbij in een klein aantal studies ook onderzocht werd hoe leerlingen het deden als ze ‘prompts’ kregen: ondersteunende maatregelen om leerlingen aan te sporen een bepaalde richting uit te denken. Onderzoek heeft ook laten zien dat leerlingen wel weten dat ze een webtekst op geschiktheid moeten beoordelen, waarbij ze bijvoorbeeld moeten letten op de betrouwbaarheid van de bron. En dat adolescenten ervan uitgaan dat hun evaluatievaardigheden op orde zijn, maar dat dat niet altijd het geval is. Evaluerend gedrag van adolescenten blijkt namelijk onsystematisch en soms inconsistent te zijn. Ze laten zich bij het zoeken naar

informatie leiden door gemak. Voorbeelden zijn dat ze een tekst skimmen in plaats van aandachtig lezen, dat ze de voorkeur geven aan korte overzichtelijke inleidingen op een onderwerp of een bron vooral positief beoordelen als die bevestigt wat ze in andere bronnen gelezen hebben.

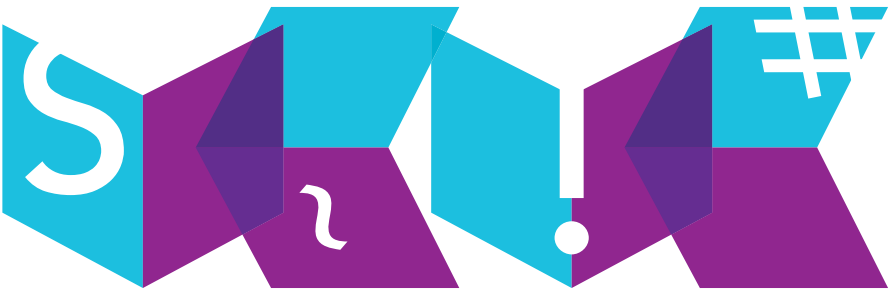
Ervaren internetgebruikers (‘experts’) gebruiken allerlei criteria om de betrouwbaarheid van informatie op het web te bepalen. Daarbij gaat het om inhoudscriteria (is het onderwerp relevant, is de tekst goed leesbaar en begrijpelijk?) en broncriteria (is de auteur van de tekst deskundig is en wat zijn zijn of haar bedoelingen, is de tekst voldoende recent en eventueel voor publicatie gecontroleerd (*reviewed*)?).

Inhoudscriteria

- Is het onderwerp relevant?
- Is de tekst goed leesbaar en begrijpelijk?

Broncriteria

- Is de auteur van de tekst voldoende deskundig, en wat zijn zijn/haar bedoelingen?
- Is de tekst voldoende recent en eventueel vóór publicatie beoordeeld?

In welke mate gebruiken adolescenten inhouds- en broncriteria?

Over inhoudscriteria is bekend dat internetgebruikers ze wel toepassen, maar vaak oppervlakkig. Jonge adolescenten laten zich nogal eens misleiden door veel waarde te hechten aan zoekresultaten waarin hun zoektermen in hoofdletters worden weergegeven. Leesbaarheid (qua woordenschat en tekststructuur) is een criterium dat veel internetgebruikers hanteren en adolescenten zeker.

Uit eerder onderzoek is nog niet veel bekend over hoe en wanneer adolescenten broncriteria toepassen, zoals de deskundigheid van de auteur en de recentheid van de bron. Het lijkt erop dat adolescenten niet erg goed in zijn in het beoordelen van bronkenmerken. Samengevat is het beeld van hoe adolescenten de betrouwbaarheid van webinformatie beoordelen nog enigszins onsamenhangend. Adolescenten zijn niet onbekend met de te hanteren criteria daarvoor, maar het is niet duidelijk hoe ze deze criteria inzetten om de betrouwbaarheid vast te stellen.

Dat resultaten uit eerdere onderzoeken moeilijk te vergelijken zijn, komt ook door dat eerdere onderzoeken verschilden wat betreft de context waarin de leerlingen hun taak uitvoerden, evenals de mate waarin ze ondersteund werden door prompts. Eerder onderzoek liet wel zien dat deze factoren van invloed zijn op het gedrag van de leerlingen. Dit laatste sluit aan bij het inzicht dat lezers een doel formuleren op basis van het begrip van de taakomgeving en de ontvangen instructies. Ze vormen een zogenoemd situatiemodel van de leescontext. Daar maken ook kenmerken van sociale en fysieke omgeving deel van uit, zoals wie de leestaak opgegeven heeft en wat de verwachtingen en belangrijke gevolgen zijn, en hoeveel tijd en middelen beschikbaar zijn. Dus verschillende vragen en prompts in een onderzoekssituatie kunnen bij adolescenten leiden tot verschillende leesdoelen en -standaarden. Het huidige onderzoek van Macedo-Rouet e.a. richt zich specifiek op de invloed van prompts bij het beoordelen van online informatie door adolescenten.

Opzet van het onderzoek

De onderzoekers wilden een antwoord op twee vragen:

1. Hoe spontaan zullen adolescenten (12-16 jaar) bij het evalueren van webteksten iets opmerken over de inhoud (onderwerp en leesbaarheid) en bron (deskundigheid van de auteur en recentheid)? De hypothese was dat inhoudskwesties eerder opgemerkt zouden worden dan bronkwesties, omdat inhoudskwesties afhangen van beschikbare kennis en een standaard leesbegripstrategie.
2. Zullen expliciete evaluatievragen ('prompts') adolescenten helpen om inhouds- en bronkwesties te ontdekken in webdocumenten? De hypothese was dat leerlingen door deze expliciete evaluatievragen wel eerder inhoudskwesties zouden opmerken, maar niet meteen bronkwesties, omdat bronkwesties afhangen van de mate waarin een leerling bekend is met verschijnselen als deskundigheid en welwillendheid (van de auteur) en de woorden waar die mee omschreven worden.

Het onderzoek vond plaats op Franse scholen, bij leerlingen die niet of nauwelijks onderwijs hadden gekregen in hoe je webteksten beoordeelt. Bij het eerste experiment beoordeelden vo-leerlingen (klas 1-3) vier teksten waarna ze op een beoordelingsformulier opschreven of ze de tekst geschikt vonden of niet en waarom. Aan het tweede

experiment namen naast een jongere groep (po groep 8 en vo klas 2) ook oudere leerlingen (gemiddeld bijna 16 jaar) deel.

Experiment 1

Leerlingen kregen vier teksten te lezen met de vraag of de tekst geschikt was om te gebruiken voor een presentatie over het onderwerp in hun klas ('De oorzaken van klimaatverandering: wat is onze huidige kennis hierover?'). Aan elke tekst mankeerde iets met betrekking tot de inhoudscriteria of de broncriteria:

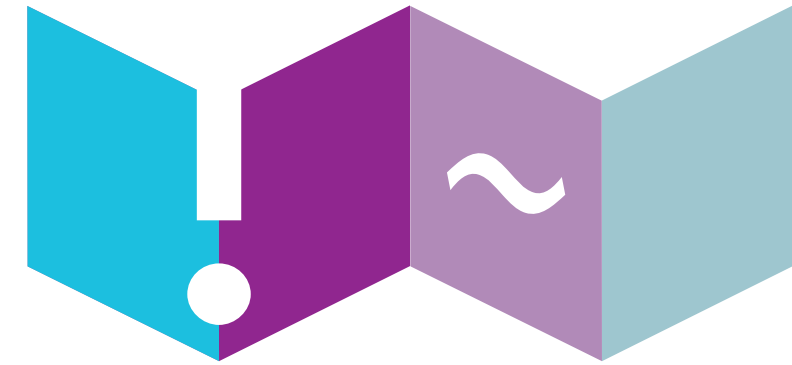
1. Het onderwerp van de tekst sloot niet goed aan (inhoud – relevant onderwerp).
2. De tekst was moeilijk leesbaar (door het taalgebruik) (inhoud – leesbaarheid).
3. De tekst was geschreven door iemand die niet deskundig was op dit onderwerp (bron – deskundige auteur).
4. De tekst was niet recent (bron – recentheid).

De leerlingen werd gevraagd van elke tekst te noteren of de tekst geschikt was om te gebruiken bij de voorbereiding van een presentatie over het gegeven onderwerp (op een schaal van 0-7) en daarbij een toelichting te schrijven. Gemiddeld kregen alle vier teksten een zelfde score, 4 à 5. De leerlingen vonden de teksten dus redelijk nuttig. Hun toelichtingen hadden betrekking op zeven criteria, de vier doelcriteria die hierboven genoemd zijn en daarnaast:

5. Hoeveelheid en nauwkeurigheid van de informatie.
6. Tevredenheid met de tekst zonder dat te specificeren ('best wel een geschikte tekst').
7. Mening ten aanzien van de inhoud.
8. Overige.

Resultaten van experiment 1

De toelichtingen van de leerlingen hadden vooral betrekking op het onderwerp (36,2%), de leesbaarheid (27,3%), de hoeveelheid en exactheid van de informatie (14,4%) en de tevredenheid (10,3%). Zoals verwacht allemaal toelichtingen op grond van inhoud, en nauwelijks op grond van de bron: in 2,2% van de toelichtingen merkten leerlingen iets op over de deskundigheid van de auteur, in 0,7% over de recentheid van de tekst. Daarnaast kwam het voor dat de toelichtingen van de leerlingen uiteenliepen (sommige positief, andere negatief) of niet in de verwachte richting waren. Er waren bijvoorbeeld leerlingen die van de tekst met een niet-relevant onderwerp opmerkten dat ze de tekst geschikt vonden om te gebruiken voor hun presentatie.

Mogelijk was de taak erg moeilijk voor de leerlingen omdat hun een heel algemene vraag gesteld werd met weinig ondersteuning. Daarnaast werd de leerlingen gevraagd hun verklaringen op te schrijven en mogelijk zouden ze in een gesprek sneller met verklaringen komen. Beide zaken werden onderzocht in het tweede experiment.

Experiment 2

Het tweede experiment leek op het eerste maar verschilde op een aantal punten:

- Naast de groep jongere leerlingen (vergelijkbaar met po groep 8 en vo klas 2), deden oudere leerlingen mee van gemiddeld bijna 16 jaar.
- Na het lezen werd er door een onderzoeker met de leerlingen gesproken over de teksten aan de hand van een semigestructureerd gespreksprotocol. In dit gesprek konden leerlingen hun toelichtingen dus mondeling geven, in tegenstelling tot de leerlingen in experiment 1, die hun toelichtingen schriftelijk gegeven hadden.
- Na dit gesprek kregen de leerlingen een beoordelingsformulier waarin bij elke van

de vier teksten specifiek gevraagd werd naar hun oordeel over de vier criteria. Een voorbeeld bij criterium 3, deskundigheid van de schrijver, is: 'Heeft de auteur van deze tekst veel kennis over het onderwerp?' Ze scoorden dit op een schaal van 0-7.

- De helft van de leerlingen kreeg de vier teksten over klimaatverandering, de andere helft kreeg vier teksten over gezond eten. Hiermee konden de onderzoekers nagaan of de resultaten gelijk zouden blijven bij verschillende onderwerpen.

Resultaten van experiment 2

Na het lezen van alle teksten volgde eerst een gesprek met de onderzoeker. Daarin gaven de leerlingen vaker verklaringen op basis van twee of meer criteria dan in experiment 1. 39% van de verklaringen in experiment 2 had bijvoorbeeld betrekking op twee categorieën, terwijl bijna alle verklaringen in experiment 1 betrekking hadden op één criterium. Samenvattend waren de meeste leerlingen in staat om onvoldoende onderwerprelevantie en leesbaarheid (inhoudscriteria) te ontdekken. Maar slechts een minderheid, hoewel meer dan bij experiment 1, lukte dat voor deskundigheid en recentheid (broncriteria).

Na dit gesprek kregen de leerlingen een beoordelingsformulier waarin bij elke tekst specifiek gevraagd werd naar hun oordeel over de vier criteria (evaluatievragen). Op de ingevulde beoordelingsformulieren bleken de jongere en de oudere leerlingen even goed onderscheid te kunnen maken tussen goede en slechte teksten waar het ging om onderwerprelevantie, leesbaarheid en recentheid. Alleen bij deskundigheid bleken de oudere leerlingen hier beter in te slagen dan de jongere. De specifieke evaluatievragen (de prompts) hielpen dus wel de oudere, maar niet de jongere leerlingen.

Dat leerlingen in mondelinge interactie meer criteria noemden kan het gevolg zijn van het feit dat schrijven meer moeite kost dan spreken, wat ten koste kan gaan van de inhoud. Een tweede verklaring is dat de interactie met de onderzoeker ertoe leidde dat de leerlingen meer moeite wilden doen om de tekst grondig te evalueren. De onderzoeker zou onderdeel kunnen zijn van het situatiemodel van de leescontext dat de leerling vormt, en de situatie dat antwoorden gegeven moeten worden aan een volwassene kan leiden tot een hogere '*standard of coherence*': de eisen die een lezer aan zichzelf stelt ten aanzien van de mate waarin hij of zij de tekst wil begrijpen.

Implicaties voor de onderwijspraktijk

- Internet maakt het mogelijk voor leerlingen om veel bronnen te raadplegen en daarop te reflecteren. Dit vereist echter wel de vaardigheid om die bronnen te kunnen evalueren. Door alleen blootgesteld worden aan online media zullen deze vaardigheden zich niet bij iedereen vanzelf ontwikkelen.
- Leerlingen, zeker jongere, hebben extra instructie nodig om webteksten te kunnen evalueren. Wat leerlingen nodig hebben om deze vaardigheid overal toe te kunnen passen (transfer) is uitleg, begeleide inoefening, oefenen met toepassen en feedback. Specifieke suggesties zijn om ze gerichte evaluatievragen te geven bij het evalueren van teksten en ze aan te moedigen om hun verklaringen mondeling en informeel te uiten. Zo kunnen ze zich concentreren op de analyse van de inhoud en niet op het construeren van schriftelijke antwoorden. Vooral het evalueren van de bron (deskundigheid, recentheid) moet een belangrijk doel zijn van digitale geletterdheid.

Bronnen/Leestips:

- De website mediawijsheid biedt heel veel informatie en materiaal om te werken aan informatievaardigheden. Kijk bijvoorbeeld op www.mediawijsheid.nl/informatievaardigheden/.
- De Leerlingmonitor digitale geletterdheid van 2020 beschrijft hoe het gesteld is met onder andere de informatievaardigheden van leerlingen in het basis- en voortgezet onderwijs en geeft ook praktische tips: www.kennisnet.nl/artikel/7743/leerlingmonitor-grote-verschillen-tussen-leerlingen-in-digitale-geletterdheid/
- Veel lessuggesties om aan mediawijsheid te werken staan op www.leraar24.nl/2612614/hoe-maak-je-leerlingen-mediawijs/.

